

Predložak za povelju između baštinskih ustanova i znanstvenika sa smjernicama za uzajamne sporazume o ponovnoj uporabi podataka o kulturnoj baštini u fazi planiranja projekta

Koraljka Kuzman Šlogar, Anamarija Žugić Borić

Ključna odrednica podataka i procesiranja podataka u području umjetnosti i humanističkih znanosti njihova je ovisnost o izvorima kulturne baštine koji se nalaze i čuvaju u muzejima, knjižnicama, galerijama i arhivima. Velika je poteškoća u interakciji znanstvenika s podacima o baštini to što je suradnja između istraživača i ustanova kulturne baštine ili istraživača koji u njima rade često ograničena strukturnim i pravnim izazovima, ali još više nesigurnostima s obzirom na očekivanja obju strana.

Ova spoznaja navela je nekoliko europskih organizacija kao što su APEF, CLARIN, Europeana i E-RIHS da se okupe i udruže snage pod upravom DARIAH-a kako bi uspostavile načela i mehanizme za poboljšanje uvjeta za uporabu i ponovnu uporabu podataka o kulturnoj baštini, koje su izdale institucije kulturne baštine, a istraživači proučavali i obogaćivali vlastitim radom. Prvi je korak ovih zajedničkih napora Povelja o ponovnoj uporabi podataka o baštini (<https://datacharter.hypotheses.org/>), koja utvrđuje šest osnovnih načela za poboljšanje korištenja i ponovne uporabe resursa kulturne baštine od strane istraživača te za pomoć svim relevantnim akterima u zajedničkoj namjeri da povežu i poboljšaju pristup podacima o baštini. Ta su načela: reciprocitet, interoperabilnost, citabilnost, otvorenost, upravljanje i pouzdanost.

Uz to što omogućuje daljnji korak u prevođenju navedenih načela u konkretno procesiranje podataka, upitnik ispod poslužit će i kao predložak koji će omogućiti institucijama kulturne baštine, pružateljima infrastrukture i istraživačima ne samo

razmjenu podataka o kulturnoj baštini nego i da razjasne svoje ciljeve na početku projekta (uključujući pristup podacima, podatke o provenijenciji, željene standarde citiranja, odgovornosti pružatelja podataka itd.). Elaboracija ciljeva olakšat će sudionicima da dođu do uzajamnih sporazuma o ponovnoj uporabi podataka, a ti bi sporazumi mogli poslužiti kao polazište za upravljanje podacima prema FAIR-by-construction standardima već u pripremnoj fazi projekta.

U praksi, ovaj se upitnik može fleksibilno primijeniti u protokolima razmjene podataka između institucija kulturne baštine i istraživača, neovisno o pojedinim postojećim platformama.

Institucije koje potpišu Povelju mogle bi je koristiti (i očekivati da će koristiti takve upitnike) u vlastitim protokolima razmjene podataka. Drugi je smjer budućeg razvoja uspostavljanje platforme koja je namijenjena upravo takvim razmjenama.

S druge strane, istraživači se potiču da kontaktiraju baštinske institucije tijekom početnih faza svojih projekata kako bi objasnili svoje planove i usuglasili se oko detalja o razmjeni podataka. Ovo usuglašavanje kasnije može biti važna komponenta u njihovim Planovima upravljanja podacima jer dokazuje odgovorno i pošteno postupanje s podacima o kulturnoj baštini te pravednu (ali i FAIR) praksu upravljanja podacima istraživanja koja se temelji na partnerstvima s institucijama-nositeljima traženih podataka.

Budući da prilaganje Plana upravljanja istraživačkim podacima prilikom apliciranja za pojedine stipendije postaje sve češći zahtjev među ulagačima u

istraživanja, moramo podići svijest ulagača na činjenicu da su takvi bilateralni ili trilateralni sporazumi i izjave o ponovnoj uporabi podataka među istraživačima, baštinskim institucijama i davateljima infrastrukturnih usluga ključne komponente za upravljanje podacima prema FAIR načelima. ■

Izvorni tekst:

Laurent Romary, Dorian Seillier, Erzsébet Tóth-Czifra. *Reuse agreement template between Cultural Heritage Institutions and researchers*. 2019. <halshs-03367459>

The license is CC-BY 4.0.

Bogatiji kontekst usvajanja predloška dostupan je na:

<https://datacharter.hypotheses.org/>

Za dodatne informacije i povratne informacije (koje su više nego dobrodošle) kontaktirajte:

laurent.romary@inria.fr

erzsebet.toth-czifra@dariah.eu

Hrvatski tekst objavljen je 2021. godine u izdanju DARIAH-HR. Prevoditelji: Mihaela Blagaić Kišček, Marko Lukin. Urednice: Koraljka Kuzman Šlogar, Anamarija Žugić Borić. Dizajn: Anja Tkalec

Informacije i materijali o DARIAH-HR aktivnostima i projektima dostupni su na: <https://dariah.hr/hr/naslovnica/>

 DARIAH-HR

Reciprocitet

„Kulturne ustanove i znanstvenici slažu se oko toga da u podjednakoj mjeri uzajamno dijele sadržaje i znanje, koristeći podatkovne centre i istraživačku infrastrukturu.“

Znanstvenik

Planirate li priopćiti rezultate svojeg istraživanja instituciji koja vam je osigurala pristup primarnim izvorima te dobavljačima opreme, omogućujući im da obogate svoje izvorne resurse?

Ako je odgovor potvrđan, možete li nam dostaviti podatke osobe za kontakt?

Baštinske ustanove

Pod kojim biste uvjetima dozvolili znanstvenicima pristup određenoj zbirci?

Navedite sve potencijalne pravne i/ili tehničke probleme povezane s dozvolom pristupa vašim izvorima.

Kakvu biste korist željeli imati od rezultata istraživanja koji su dobiveni korištenjem vaših izvora, uključujući potencijalne ispravke ili obogaćenje izvornih podataka?

Postoji li neko određeno obogaćenje izvornih podataka koje vas posebno zanima?

Imate li na raspolaganju mehanizme koji bi olakšali ovu razmjenu (adresu e-pošte, internetski obrazac, otvoren API itd.)?

Istraživački objekt / Oprema (ako je primjenjivo)

Želite li da Vas informiramo o rezultatima istraživanja? U kojem obliku (nekom vrstom poruke, publikacijom itd.)?

Postoji li neko određeno obogaćenje izvornih podataka koje vas posebno zanima?

Imate li na raspolaganju mehanizme koji bi olakšali ovu razmjenu (adresu e-pošte, internetski obrazac, otvoren API itd.)?

Interoperabilnost

„Podatci o kulturnoj baštini bit će dostupni u obliku koji olakšava ponovnu uporabu podataka u istraživanju. Formati bi trebali raditi i biti interoperabilni kako za znanstvenike tako i za baštinske ustanove.“

Znanstvenik

Planirate li podijeliti svoje podatke i/ili metapodatke u standardiziranim formatima, procesima i protokolima? Ako da, u kojima?

Baštinska institucija

Planirate li podijeliti svoje podatke i/ili metapodatke u standardiziranim formatima, procesima i protokolima? Ako da, u kojima?

Istraživački objekt

Oslanjaju li se podatci koje ste dali na standardizirane (i otvorene, ako je moguće) i/ili dokumentirane formate? Ako ne, postoji li pouzdana dokumentacija o korištenom formatu/formatima?

Citabilnost

„Podatci o kulturnoj baštini te cjelokupno istraživanje koje je proisteklo iz njih trebaju se moći u potpunosti citirati kako bi se povećala njihova vidljivost i utjecaj. Potrebno je primijeniti relevantne standarde za citiranje podataka.“

Znanstvenik

Imate li preporučeni model citiranja za svoje istraživačke podatke? Jeste li voljni navesti imena institucija/dobavljača opreme koji su vam omogućili pristup podacima / uslugama / alatima potrebnima za rad?

Baštinska ustanova

Imate li preporučeni model citiranja za eksperimentalne materijale/izvore u svojim zbirkama? Jeste li voljni navesti imena ostalih dionika (znanstvenika i dobavljača opreme) koji su koristili vaše izvore u svojim istraživanjima?

Istraživački objekt

Imate li preporučeni model citiranja za eksperimentalne materijale/izvore koje posjedujete? Jeste li voljni navesti imena ostalih dionika (znanstvenika i dobavljača opreme) koji su koristili vaše izvore u svojim istraživanjima?

Otvorenost

„Podatci o kulturnoj baštini trebaju se dijeliti pod otvorenom licencom kad god je to moguće, uz svijest o postojećim autorskim pravima te ograničenjima koja proizlaze iz nacionalnih zakonodavstava i pitanja privatnosti.“

Znanstvenik

Na koji način planirate podijeliti svoje rezultate, vizualizacije podataka i sve izvedene podatke?

Navedite licencu (i okvir za licenciranje) pod kojom planirate podijeliti rezultate svojih istraživanja. Namjeravate li koristiti otvorenu licencu (poput Creative Commons CC-BY)?

Baštinska ustanova

Koje licence koristite za diseminaciju podataka? Postoje li neka posebna ograničenja koja su vezana za diseminaciju podataka istraživanja dobivenih korištenjem vaših materijala (osjetljivi podatci, intelektualno vlasništvo itd.)? Preporučujete li korištenje posebnih licenci za diseminaciju tih podataka?

Istraživački objekt

Kakva je vaša politika u pogledu podataka dobivenih korištenjem vaše opreme? Preporučujete li korištenje posebnih licenci?

Upravljanje

„Dugoročno očuvanje, postojanost, dostupnost i čitljivost podataka kulturne baštine trebali bi biti prioritet.“

Znanstvenik

Gdje namjeravate pohraniti svoje podatke kako biste osigurali njihovo dugoročno očuvanje? Koju ćete infrastrukturu koristiti? (To može biti repozitorij ili drugo odgovarajuće rješenje.)

Baštinska ustanova

Pružate li uslugu pohrane podataka za rezultate istraživanja ili ste povezani s nekim pouzdanim javnim poslužiteljem?

Istraživački objekt

Pružate li uslugu pohrane podataka za rezultate istraživanja ili ste povezani s nekim pouzdanim javnim poslužiteljem?

Pouzdanost

„Podrijetlo podataka o kulturnoj baštini i cjelokupno istraživanje proisteklo iz njih trebali bi biti jasni, ažurirani, u otvorenom pristupu i stoga pouzdani.“

Obveze: Baštinske institucije, znanstvenici i znanstvene infrastrukture uložiti će najveći mogući napor u dokumentiranje podrijetla podataka koje dijele, uključujući zapise o svim relevantnim korištenim materijalima, opremi, tehnikama, procedurama i protokolima. Navest će autore svih izvora i naznačiti će sva pitanja u pogledu autentičnosti ili manjkavosti podataka, a upozorit će i na svako zlonamjerno korištenje podataka o kulturnoj baštini.“

Znanstvenik

Planirate li navesti sve koji su sudjelovali u procesu proizvodnje podataka kako bi se osiguralo cjelovito praćenje procesa?

Baštinska ustanova

Pristajete li na to da se svi vaši materijali koji su se koristili u istraživačkom projektu navedu i citiraju pod metapodacima o njihovu podrijetlu?

Istraživački objekt

Pristajete li na to da se svi vaši materijali koji su se koristili u istraživačkom projektu navedu i citiraju pod metapodacima o njihovu podrijetlu?